

Promemorian En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30)

Remiss från Socialdepartementet
Remisstid den 12 mars 2025

Förslag till beslut

Borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

1. Remissen besvaras med hänvisning till vad som sägs i stadens promemoria.
2. Paragrafen justeras omedelbart.

Föredragande borgarrådet Alexander Ojanne

Sammanfattning av ärendet

Socialdepartementet har remitterat promemorian *En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas* bland annat till Stockholms stad för yttrande.

Syftet med utredningen är att i ett tidigt skede fånga upp och ge stöd och skydd till de barn och unga som enligt gällande regelverk inte får sina behov tillgodosedda, eftersom samtycke till att ta emot öppna insatser med stöd av socialtjänstlagen saknas och förutsättningarna för tvångsvård enligt Lagen om särskilda bestämmelser om vård av barn och unga (LVU) inte är uppfyllda. I uppdraget ingick att särskilt belysa konsekvenserna för barn, däribland vilka risker barn och unga kan utsättas för, samt hur samarbetet med socialtjänsten kan påverkas.

Utredningen föreslår att socialnämndens befogenheter att besluta om insatser i öppna former och särskilda föreskrifter till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke till dessa saknas ska regleras i en ny lag som ska heta *lagen om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas*, som förkortas LIV.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret och socialnämnden.

Stadsledningskontoret ser några fördelar men flera nackdelar med LIV. Särskilt vill kontoret understryka vikten av att kostnadsökningar för kommunerna följs upp noggrant och kompenseras fullt ut.

Socialnämnden anser att LIV har några fördelar men att nackdelarna överväger. Detta då socialtjänstens grunduppdrag bygger på att skapa tillit och förtroende vilket arbetsmetoder i förslaget istället riskerar att urholka. Att tvinga vårdnadshavare att delta i möten med hot om vite och andra förslag i utredningen går emot intentionerna i den nya socialtjänstlagen och saknar forskningsstöd, menar socialnämnden.

Föredragande borgarrådets synpunkter

Sverige har en allvarlig problematik med en grov kriminalitet som letat sig ned i åldrarna. Det är knappast något som undgått någon. I bekämpandet av detta måste hela samhället sluta upp och i det är det naturligt att varje regering, oavsett färg, vänder på alla stenar de kan för att hitta verktyg som kan komma åt problematiken. Det är således rimligt att de frågeställningar som utredningen berör prövas.

Inte minst eftersom det finns ungdomar och vårdnadshavare som erbjuds öppenvårdsinsatser men som tackar nej eller väljer att inte delta. Min förväntan på en utredning som denna är dock att den ska lyfta fram evidensbaserade arbetssätt som skulle stärka den svenska socialtjänstens arbete. Som socialnämnden, och därmed stadens expertis inom området, pekar på finns det tvärtom förslag som riskerar skada den tillit och det förtroende som är själva grunden för socialtjänstens arbete och som saknar forskningsstöd. På några punkter anser jag att man i utredningen har landat väl men flertalet av förslagen riskerar att påverka socialtjänstens arbete negativt.

Olika vårdnadshavare har olika förutsättningar, förmåga, förståelse eller tilltro till samhällets stöd. Därför behövs arbetsmetoder för att bygga relation och förtroende. Hot om vite riskerar leda i motsatt riktning. Öppenvårdens arbete handlar mycket om att ge vårdnadshavare och barn verktyg och metoder för att ställa om sina liv, i det är motivationen förstås avgörande. Förslaget om att tillfällig föräldrapenning för att fler ska kunna delta i öppenvårdsinsatser är dock mycket bra och bör genomföras.

När det gäller förslaget om elektronisk övervakning, eller fotboja, så kan jag se att det finns situationer där det skulle kunna vara av godo, till exempel som ett alternativ till placering. Det bör dock hanteras av polisen. Den typen av övervakning är inte en kompetens som socialtjänsten har. Risken för hot och våld mot socialtjänstens personal skulle sannolikt öka men det är inget som utredningen överhuvudtaget analyserar.

I övrigt kan sägas att många av förslagen skulle leda till ökad administration och ökade kostnader för landets socialtjänster. Skulle de genomföras behövs i enlighet med finansieringsprincipen en motsvarande ersättning till kommunerna så att inte socialtjänstens kärnuppgifter blir lidande.

I övrigt hänvisar jag till så väl stadsledningskontorets som socialnämndens yttrande.

Stockholm den 5 mars 2025

Alexander Ojanne

Bilaga

Remiss - Promemorian En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30), dnr KS 2024/1263-1.1

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation av borgarråden Christofer Fjellner och Dennis Wedin (båda M) och borgarrådet Jan Jönsson (L) enligt följande.

Vi föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

1. Att avslå föredragande borgarråds förslag till beslut.
2. Att revidera stadens svar på remissen i enlighet med som anförs nedan
3. Att därutöver anföra följande

Liberalerna i Stockholms stad ställer sig överlag positiva till utökade möjligheter för så kallat mellantvång, insatser inom socialtjänsten när samtycke saknas och vårdnadshavare tackar nej till insats. Socialtjänsten har under mycket lång tid haft stora behov av kunna nå fram tidigare med insatser, även där vårdnadshavarna motsätter sig sådana. Detta är också något som i princip samtliga partier i riksdagen uttalat. Men i vissa delar anser vi att utredningens förslag blir för långtgående och repressiva.

I den genomlysning av socialtjänstens insatser som staden gjorde föregående mandatperiod, Rätt stöd i rätt tid, framkom att den stora majoriteten av utredningar och insatser görs först i tonåren för barn där det finns en oro. Det framkom även att 27 % av vårdnadshavarna tackade nej till socialtjänstens insatser för barn i åldern 13-17 år. För yngre barn var det något fler som tackade ja men en hög andel motsvarande 21 % motsatte sig likväl insats. Konsekvensen av detta blir att fram tills ett tvångsomhändertagande blir aktuellt ges inga insatser till barn där det finns en stark oro. Att det i många fall är barnet som själv får ta konsekvenserna av föräldrarnas bristande omsorg och samhällets obefintliga stöd tidigt i barndomen, genom i tonåren placeras på institution, är en oetisk dimension av svensk samhällsvård för unga.

Vi delar uppfattningen att socialtjänsten och dess insatser i första hand ska bygga på frivillighet. Men för dessa barn blir det oetiskt att inte göra något förrän ett problematiskt beteende blivit så allvarligt att en placering är aktuell. Det behöver därför finnas större möjligheter till mellantvång för att nå fram med insatser i tid, på samma sätt som görs i bl.a. Storbritannien, Frankrike och Danmark och där det visat sig framgångsrikt.

Vi välkomnar utredningens förslag att så kallade allvarssamtal ska bli obligatoriska. Det bör dock finnas viss flexibilitet så att samtalet genomförs inom 24-48h på kontorstid. Här ifrågasätter vi socialnämndens svar att det är viktigt att värna socialtjänsten allians till föräldrarna. Som regel finns i dessa ärenden inte någon relation och därmed ingen allians sen tidigare att bygga på mellan socialtjänst, föräldrarna eller barnet, och inte heller någon tidigare pågående insats. Det handlar om en snabb och tydlig respons från samhället efter att barnet begått sitt första brott, samt en möjlighet att uppmärksamma vårdnadshavare på allvaret i ett beteende och kunna sätta in insatser i tidigt skede.

Vad gäller utredningens förslag om elektronisk övervakning i förebyggande syfte så är det en väldigt långtgående insats. Elektronisk fotboja på personer som inte är dömda för brott måste, om det införs, fastställas av domstol och endast vara aktuellt i undantagsfall. Kanske hade det därför varit lämpligare att föra in verktyget elektronisk fotboja i LVU. Samtidigt ser vi att elektronisk övervakning och geografisk begränsning skulle kunna möjliggöra att mer tvångsvård genomförs utanför institutionerna, vilket begränsar de skadliga effekter som vi vet att institutionsvården medför.

Den oro som socialnämnden påtalar gällande risken för att hot och försök till otillåten påverkan mot socialsekreterare skulle kunna öka med den lagstiftning som utredningen föreslår ska tas på allvar. Det ska finnas rutiner och stöd för socialtjänstens medarbetare som utsätts, och hat och hot kan aldrig accepteras. Däremot kan inte en tvångslagstiftning likt den som föreslås ta hänsyn till sådana eventuella risker. Det är staden som arbetsgivare som är ansvarig för medarbetares arbetsmiljö och trygghet. Samhället kan aldrig backa från sitt ansvar att stötta och skydda utsatta barn.

Den risk att förtroendet för socialtjänsten påverkas negativt, som socialnämnden påtalar, anser vi främst handlar om när barn tas ifrån sina föräldrar. Om insatser utan samtycke kan sättas in i ett tidigare skede och därmed förhindra ett framtida omhändertagande är det därför att föredra för att på lång sikt stärka förtroendet för socialtjänsten. Likaså kan möjligheten till elektronisk övervakning för att möjliggöra att barnet är kvar hemma men med begränsningar, framför en placering på institution, stärka förtroende för socialtjänsten på sikt.

Slutligen vill vi betona att även om utredningens förslag kanske kan uppnå vissa besparingseffekter på lång sikt, kommer det under en lång övergångsperiod med den nya lagstiftningen snarare handla om dubbla kostnader för landets kommuner. Vi vill därför uppmana regeringen att inte spara in på kommunerna i förtid i samband med att den här typen av lagstiftning kommer på plats, utan tvärtom nationellt tillföra socialtjänsten resurser så att de höga ambitionerna kan genomföras fullt ut.

Kommunstyrelsen

Reservation av Christofer Fjellner, Jonas Nilsson och Johan Nilsson (alla M), Jan Jönsson (L) och Kristin Jacobsson (C) som är likalydande med Moderaternas och Liberalernas gemensamma reservation i borgarrådsberedningen.

Ersättaryttrande av Nike Örbrink (KD) som är likalydande med Moderaternas och Liberalernas gemensamma reservation i borgarrådsberedningen.

Ärendet

År 2022 tillsatte den dåvarande regeringen en utredning om öppna insatser utan samtycke till vårdnadshavare och fler tidiga insatser till barn och unga. Utredningen har haft i uppdrag att utreda, analysera och lämna förslag på en ordning som innebär att socialnämnder i ett tidigt skede ska kunna stödja och skydda barn och unga och därmed bryta en negativ utveckling när vårdnadshavarna, barnet eller den unge inte samtycker till insatser i öppna former. Det övergripande målet, att bryta en negativ utveckling, innefattar att förebygga och förhindra att barn och unga involveras i kriminalitet.

Den nya ordning som föreslås har som främsta syfte att i ett tidigt skede fånga upp och ge stöd och skydd till de barn och unga som enligt gällande regelverk inte får sina behov tillgodosedda eftersom samtycke till att ta emot öppna insatser med stöd av socialtjänstlagen saknas och förutsättningarna för tvångsvård enligt

LVU inte är uppfyllda. Genom att socialnämnderna ges ökade möjligheter att agera och ingripa tidigt när vårdnadshavare, barn och unga inte samtycker till att ta emot insatser i öppna former

kan utvecklingen av allvarigare problem förebyggas och mer ingripande åtgärder som tvångsvård enligt LVU kan undvikas.

Barn och unga som till följd av eget beteende bedöms vara i behov av insatser i öppna former kan i dag tvingas delta i sådana insatser enligt bestämmelsen om så kallat mellantvång i 22 § LVU. Den bestämmelsen tillämpas emellertid sällan.

I uppdraget har huvudsakligen ingått att:

- föreslå en ordning som innebär att socialnämnder ska kunna besluta om öppna insatser till vårdnadshavare utan att vårdnadshavare har samtyckt till att ta emot insatserna,
- föreslå en ordning som innebär att socialnämnder ska kunna ställa krav på vårdnadshavare att vidta vissa åtgärder och i den delen inhämta kunskap och erfarenhet från den danska modellen med så kallade föräldraförelägganden,
- föreslå en ordning likt den som finns i Danmark med så kallade barn- och ungdomsförelägganden, det vill säga en eller flera föreskrifter som barnet eller den unge ska följa eller fullgöra och som kan bidra till att lösa barnets eller den unges situation,
- analysera och ta ställning till om det behövs fler förebyggande insatser för barn och unga som avslutar en vistelse på ett särskilt ungdomshem eller ett hem för vård och boende (HVB) och för barn och unga som vårdas i det egna hemmet med stöd av 3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) exempelvis i form av föreskrifter om deltagande i öppenvårdsinsatser, förbud att använda alkohol eller droger,
- utreda, analysera och föreslå åtgärder som bedöms lämpliga och nödvändiga för att kontrollera efterlevnaden av beslut om insatser och krav till vårdnadshavare, barn och unga,

- analysera och föreslå en ordning som ger socialnämnder möjlighet att vid bristande efterlevnad kunna besluta om ekonomiska eller sociala konsekvenser,
- överväga om det finns ett behov av att införa en möjlighet för socialnämnder att kontrollera efterlevnaden av krav riktade mot barn och unga med hjälp av elektronisk övervakning och oavsett ställningstagande i fråga om behov lämna förslag på en sådan ordning,
- analysera och ta ställning till om vårdnadshavare ska kunna få tillfällig föräldrapenning och annan kostnadsersättning när de avstår från förvärvsarbete vid deltagande i öppna insatser som beslutats av en socialnämnd,
- analysera behovet av och lämna förslag på en ordning där socialnämnder ska kalla vårdnadshavare till ett samtal inom 24 timmar efter det att socialnämnden har fått kännedom om att vårdnadshavarens barn misstänks för brott, och att lämna nödvändiga författningsförslag.

I uppdraget ingick att särskilt belysa konsekvenserna för barn, däribland vilka risker barn och unga kan utsättas för, samt hur samarbetet med socialtjänsten kan påverkas. Vidare skulle det säkerställas att de analyser och förslag som lämnas är förenliga med grundläggande fri- och rättigheter i regeringsformen, den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) samt Sveriges internationella åtaganden.

En ny lag

Utredningen föreslår att socialnämnders befogenheter att besluta om insatser i öppna former och särskilda föreskrifter till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke till dessa saknas ska regleras i en ny lag som ska heta lagen om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas, som förkortas LIV. I LIV ska förutsättningarna för att besluta om insatser i öppna former och särskilda föreskrifter till vårdnadshavare, barn eller unga när samtycke därtill saknas regleras. I lagen ska också socialnämnders möjligheter att kontrollera efterlevnaden av vissa av de särskilda föreskrifterna till barn och unga med hjälp av drogtest och med hjälp av elektronisk övervakning regleras. Vidare ska socialnämnders möjligheter att besluta om konsekvenser vid bristande efterlevnad regleras. Lagen ska även innehålla bestämmelser om förfarandet hos socialnämnder och allmänna förvaltningsdomstolar vid beslut och överprövning av beslut som har fattats med stöd av LIV. LIV föreslås träda i kraft 1 mars 2026.

Remissammanställning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret och socialnämnden.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 12 februari 2025 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret har tagit del av Socialdepartementets remiss och svarar utifrån ett kommunalt perspektiv. Alla stockholmare ska utvecklas utifrån sina förutsättningar, känna sig trygga och ha en bra livskvalitet. Det som framförs i betänkandet har främst koppling till kommunfullmäktiges mål *1.3 Stockholms stad ska ge stöd och omsorg där behoven är som störst*. Stadsledningskontorets sammantagna bedömning är att det finns både för- och nackdelar med LIV och vill understryka vikten av att kostnadsökningar för kommunerna följs upp noggrant och kompenseras fullt ut.

Stadsledningskontoret ser att samhällsutvecklingen i Sverige, där unga dras in i kriminella nätverk och blir en del av skjutvapenvåldet, kräver nya metoder och arbetssätt inom både socialtjänsten och andra myndigheter. Socialtjänstens grunduppdrag är att ge barn och unga skydd och stöd. Som myndighet innebär det att socialtjänstens arbete behöver bygga på tillit, förtroende och allians med de familjer som myndigheten möter.

En ny socialtjänstlag som syftar till att göra socialtjänsten mer förebyggande, tillgänglig och kunskapsbaserad, planeras träda i kraft 1 juli 2025. Enligt den nya socialtjänstlagen ska socialtjänsten bland annat arbeta mer förebyggande och erbjuda fler och snabbare insatser utan biståndsbeslut. Socialtjänsten ska också arbeta mer flexibelt och vara tillgänglig på platser och tider där människor befinner sig för att kunna ge rätt hjälp i rätt tid. Stadsledningskontoret har förhoppningar om att omställningen till en förebyggande, tillgänglig, tillitsskapande och kunskapsbaserad socialtjänst kommer att ge socialtjänsten bättre förutsättningar än idag för att möta nya utmaningar i samhället och att i ett tidigt skede kunna stödja och skydda barn och unga, och därmed bryta en negativ utveckling. Socialtjänstens biståndsbedömda insatser handlar i stort om ett socialt förändringsarbete i familjen. Det i sin tur bygger på tillit, förtroende, delaktighet och motivation. Stadsledningskontoret anser att delar i LIV riskerar att öka familjers mistro mot socialtjänsten och även rädslan för tvångsinsatser från socialtjänstens sida. Att tvinga barn, unga och vårdnadshavare att ta del av biståndsbedömda insatser eller att utföra vissa uppgifter, kan riskera att få ingen eller motsatt effekt.

Forskning visar att tidiga och kunskapsbaserade insatser i öppna former är viktiga för att förebygga att barn och unga utvecklas ogynnsamt och för att förhindra att destruktiva beteenden befästs. Stadsledningskontoret anser att delar i LIV saknar stöd i forskning. När det gäller allvarssamtal så är Brottsförebyggande rådets (Brå) ståndpunkt utifrån gällande forskning att det saknas stöd för att oros-, bekymrings-, eller allvarssamtal fungerar. Vidare framför Brå att generellt sett är mötet i den terapeutiska situationen viktigare än vilken miljö behandlingen sker i eller exakt vilka komponenter som ingår i programmet. Det är viktigare att det uppstår en relation

mellan behandlare och ungdom än om behandlingen sker i öppenvård eller på institution.

Stadsledningskontoret saknar i utredningen en analys utifrån ett barnrättsperspektiv om hur LIV ska fungera ihop med de sekretessbrytande bestämmelser som föreslås i delbetänkandet av utredningen om förbättrade möjligheter till informationsutbyte mellan myndigheter i syfte att förhindra och förebygga brottslighet (SOU 2024:63). Det är tydligt att socialtjänsten i olika sammanhang förväntas lämna information till brottsbekämpande myndigheter men det är också av yttersta vikt att detta inte får ske på bekostnad av människors vilja att söka socialtjänstens stöd. Stadsledningskontoret anser att det är lika viktigt att brottsbekämpande myndigheter lämnar information till socialtjänsten för att full effekt ska uppnås. Innan regeringen går vidare med LIV är det nödvändigt att invänta de slutliga förslagen från utredningen om nya sekretessbrytande bestämmelser mellan myndigheter för att stärka socialtjänstens förutsättningar att samverka med andra aktörer, som polis och skola, kring barn och unga som riskerar att fara illa eller dras in i kriminalitet.

Stadsledningskontorets bedömning är att det är positivt och viktigt att insatser inom myndighetsutövningen sker snabbt och samordnat. Stadsledningskontoret ser dock farhågor över att det ska ske inom en viss tidsfrist såsom inom 24 timmar eller 48 timmar. Det är viktigt att samhället reagerar snabbt och visar oro när en ung person misstänks ha begått ett brott, eller på något annat sätt har uppvisat eller utvecklat ett ogynnsamt beteende, och att det då görs en individuell bedömning.

Stadsledningskontoret anser att det är viktigt att tidigt bygga förtroende och relation med barnet eller den unge och vårdnadshavarna och att det är detta som bidrar till allians och att det då inte bör överskuggas av att snabbt hålla ett första samtal. Det viktiga är att socialtjänsten på ett eller annat sätt träffar barn som börjat begå brott och samtalar med dem och deras vårdnadshavare och vid behov erbjuder stöd.

Stadsledningskontoret ser positivt på förslaget i LIV om att kunna ge tillfällig föräldrapenning till vårdnadshavare för att till exempel kunna delta i familjebehandling och andra rekommenderade insatser. Det ökar möjligheten för att vårdnadshavare som idag tackar nej till biståndsbedömda insatser från socialtjänsten, på grund av att de inte har förutsättningar att delta på arbetstid, kommer kunna tacka ja i framtiden. Om LIV genomförs är det positivt att insatser genomförs snabbare inom myndighetsutövningen, vilket också går i linje med nya socialtjänstlagen och stadens strategi för att förhindra att barn, unga och unga vuxna dras in i kriminalitet. Enligt förslaget ska möjligheten att få tillfällig föräldrapenning även gälla för insatser inom SoL. Stadsledningskontoret anser att detta bör genomföras, oavsett vad som händer med förslaget om LIV.

Stadsledningskontoret anser att förslaget om vite inte är tillräckligt underbyggt och bedömer att dessa delar behöver utredas vidare. Delar av utredningen genomsyras av en syn på att vårdnadshavare inte vill ta emot insatser och att de inte vill medverka i arbetet för sina barns bästa. Stadsledningskontoret anser att det bygger på en förenklad bild av verkligheten. Oftare kan det handla om att vårdnadshavare inte har rätt

förutsättningar, förmåga, förståelse eller tilltro till samhällets stöd. Detta avhjälpas inte genom vitesförelägganden utan kräver andra metoder och arbetssätt.

Stadsledningskontoret ser positivt på förslaget om processbehörighet för unga från 15 års ålder gällande beslut om insatser och särskilda föreskrifter till ett barn. Det stärker barns rätt att komma till tals.

Stadsledningskontoret saknar i utredningen att det säkerställs hur den unga mår och samverkan mellan barn- och ungdomspsykiatri, primärvård och socialtjänst. Det framgår inte i utredningen hur socialtjänsten ska genomföra eller följa upp beslutade insatser som ska ske inom andra huvudmäns verksamheter. Vidare anser stadsledningskontoret att det är otydligt vilken bedömning av risk och behov som ska göras när elektronisk övervakning ska tillämpas.

Stadsledningskontoret vill påpeka att delar av de förändringar som föreslås, exempelvis elektronisk övervakning ska användas med stor restriktivitet och i enlighet med proportionalitetsprincipen, anpassat utifrån varje individärende och kopplat till barnkonventionens artiklar.

Stadsledningskontoret anser att den ekonomiska redovisningen i utredningen är överblickbar, och att de flesta beräkningarna ser rimliga ut. Stadsledningskontoret saknar dock i beräkningarna utökade administrativa kostnader gällande förslagen om särskilda föreskrifter och vitesföreläggande. Kostnaderna för utökade uppdrag för staden behöver dock följas noga och stadsledningskontoret förväntar sig kompensation till kommunerna i enlighet med den kommunala finansieringsprincipen vid ökat antal barnavårdsärenden.

Socialnämnden

Socialnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 21 januari 2025 följande.

Socialnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation av Jan Jönsson (L), Annika Elmlund m.fl. (alla M) och Kristin Jacobsson (C), se Reservationer m.m.

Socialförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 30 december 2024 har i huvudsak följande lydelse.

Överordnade synpunkter och förslag

Förvaltningens bedömning är att det finns några fördelar med LIV men att nackdelarna överväger. Socialtjänstens grunduppdrag är att ge barn och unga skydd och stöd. Som myndighet innebär det att socialtjänstens arbete behöver bygga på tillit, förtroende och allians med de familjer som myndigheten möter. Efter 1 juli 2025 ska dessutom socialtjänsten arbeta kunskapsbaserat, vilket blir svårt då flera delar i förslaget om LIV saknar stöd i forskning.

Samhällsutvecklingen i Sverige, där unga som dras in i kriminella nätverk och grupperingar och blir en del av skjutvapenvåldet,¹ kräver nya metoder och arbetsätt inom både socialtjänsten och andra myndigheter. Forskning visar att tidiga och kunskapsbaserade insatser i öppna former är viktiga för att förebygga att barn och unga utvecklas ogynnsamt och för att förhindra att destruktiva beteenden befasts och blir långvariga.

Den så kallade LVU-kampanjen² har försvårat för socialtjänsten att nå fram till alla familjer man önskar med sitt grunduppdrag och tillsammans med familjen främja en gynnsam utveckling hos barn och unga, förhindra att de dras in i kriminalitet och missbruk, vistas i skadliga miljöer missbruk och så vidare. En ny socialtjänstlag planeras träda i kraft i juli 2025 och den syftar till att göra socialtjänsten mer förebyggande, tillgänglig och kunskapsbaserad. Enligt den nya socialtjänstlagen ska socialtjänsten arbeta mer förebyggande och erbjuda fler och snabbare insatser utan biståndsbeslut. Socialtjänsten ska också arbeta mer flexibelt och vara tillgänglig på platser och tider där människor befinner sig för att kunna ge rätt hjälp i rätt tid. Den nya socialtjänstlagen innebär sannolikt också att socialtjänsten kommer behöva kunna erbjuda även biståndsbedömda insatser snabbare än vad som gäller idag.

Socialförvaltningen saknar i utredningen en analys utifrån ett barnrättsperspektiv om hur LIV ska fungera ihop med de sekretessbrytande bestämmelser som föreslås i delbetänkandet av utredningen om förbättrade möjligheter till informationsutbyte mellan myndigheter i syfte att förhindra och förebygga brottslighet.³ Utredningen ska slutredovisa sitt uppdrag den 28 februari 2025. Det är tydligt att socialtjänsten i olika sammanhang förväntas lämna information till brottsbekämpande myndigheter men det är också av yttersta vikt att detta inte får ske på bekostnad av människors vilja att söka socialtjänstens stöd. Det är även lika viktigt att brottsbekämpande myndigheter lämnar information till socialtjänsten för att full effekt ska uppnås. Innan regeringen går vidare med LIV är det nödvändigt att invänta de slutliga förslagen från utredningen om nya sekretessbrytande bestämmelser mellan myndigheter för att stärka socialtjänstens förutsättningar att samverka med andra aktörer, som polis och skola, kring barn och unga som riskerar att fara illa eller dras in i kriminalitet.

Fördelar

Socialförvaltningen ser positivt på förslaget i LIV om att kunna ge tillfällig föräldrapenning till vårdnadshavare för att till exempel kunna delta i familjebehandling och andra rekommenderade insatser. Det ökar möjligheten för att vårdnadshavare som idag tackar nej till biståndsbedömda insatser från socialtjänsten,

¹ Remiss av SOU 2024:63 Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – Behov och föreslagna förändringar - Regeringen.se

² En påverkanskampanj riktad mot socialtjänstens barn- och ungdomsvård. Budskapet var att den svenska socialtjänsten kidnappar barn, framför allt barn med utländskt påbrå och då särskilt muslimska barn.

³ Remiss av SOU 2024:63 Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – Behov och föreslagna förändringar - Regeringen.se

på grund av att de inte har förutsättningar att delta på arbetstid, kommer kunna tacka ja i framtiden. Om LIV genomförs är det positivt att insatser genomförs snabbare inom myndighetsutövningen, vilket också går i linje med nya socialtjänstlagen och stadens strategi för att förhindra att barn, unga och unga vuxna dras in i kriminalitet. Enligt förslaget ska möjligheten att få tillfällig föräldrapenning även gälla för insatser inom SoL. Förvaltningen önskar att detta genomförs, oavsett vad som händer med förslaget om LIV.

Förvaltningens bedömning är att det är positivt och viktigt att insatser inom myndighetsutövningen sker snabbt och samordnat. Däremot vill förvaltningen lyfta upp farhågor över att det ska ske inom en viss tidsfrist såsom inom 24 timmar eller 48 timmar. Samtidigt som det är viktigt att samhället reagerar snabbt och visar oro när en ung person misstänks ha begått ett brott, eller på något annat sätt har uppvisat eller utvecklat ett ogynnsamt beteende, är det betydelsefullt att göra en individuell bedömning i varje enskilt ärende. Att tidigt bygga förtroende och relation med barnet eller den unge och vårdnadshavarna, som bidrar till allians, bör inte överskuggas av att snabbt hålla ett första samtal. Det kan till exempel vara lämpligare att ansvarig socialsekreterare träffar familjen exempelvis måndag morgon istället för att socialjouren håller i samtalet på helgen. Det viktiga är att socialtjänsten på ett eller annat sätt träffar barn som börjat begå brott och samtalar med dem och deras vårdnadshavare och vid behov erbjuder stöd.

Brottsförebyggande rådet (Brå) anger att ”oavsett vilken preventionsnivå det brottsförebyggande arbetet sker på bör man så långt möjligt utgå från vetenskap och beprövad erfarenhet när man planerar insatser”. Vidare framför Brå att generellt sett är mötet i den terapeutiska situationen viktigare än vilken miljö behandlingen sker i eller exakt vilka komponenter som ingår i programmet. Det är viktigare att det uppstår en relation mellan behandlare och ungdom än om behandlingen sker i öppenvård eller på institution. Brå:s ståndpunkt utifrån gällande forskning är att det saknas stöd för att oros-, bekymrings, eller allvarssamtal fungerar.⁴ Förvaltningen tillstyrker förslaget om processbehörighet för unga från 15 års ålder gällande beslut om insatser och särskilda föreskrifter till ett barn.

Nackdelar

Förvaltningen ser bland annat följande nackdelar:

- LIV riskerar att spä på familjers mistro mot socialtjänsten och öka rädslan för tvångsingripanden från socialtjänstens sida.
- I utredningen saknas en bedömning av hur LIV eventuellt kan komma att påverka hotbild och otillåten påverkan mot enskilda socialsekreterare.

⁴ Vilka insatser fungerar när barn och unga begår brott? | Brå - Brottsförebyggande rådet

- I utredningen saknas en bedömning av risk- behov- och bedömningsprinciperna (RBM) kopplat till om och när elektronisk övervakning ska tillämpas.
- Det framgår inte i utredningen hur socialtjänsten ska genomföra eller följa upp beslutade insatser som ska ske inom andra huvudmäns verksamheter.
- Socialtjänsten åläggs ytterligare en administrativ börda genom förslaget om särskilda föreskrifter och vitesföreläggande.

Socialtjänstens biståndsbedömda insatser handlar i stort om att få till ett socialt förändringsarbete i familjen. Det i sin tur bygger på tillit, förtroende, delaktighet och motivation. Att tvinga barn, unga och vårdnadshavare att ta del av biståndsbedömda insatser eller att utföra vissa uppgifter, riskerar att få ingen eller motsatt effekt, när det inte finns någon inre drivkraft och vilja till förändring hos familjen.

Överlag anser förvaltningen att förslagen om vite är undermåligt underbyggt och bedömer att dessa delar behöver utredas närmare. Delar av utredningen genomsyras av en syn på att vårdnadshavare inte vill ta emot insatser och att de inte vill medverka i arbetet för sina barns bästa. Förvaltningen anser att det bygger på en förenklad bild av verkligheten. Oftare kan det handla om att vårdnadshavare inte har rätt förutsättningar, förmåga, förståelse eller tilltro till samhällets stöd. Detta avhjälpas inte genom vitesförelägganden utan kräver andra metoder och arbetssätt.

Socialtjänsten behöver ges förutsättningar för att arbeta mer tvärprofessionellt både internt och med andra aktörer såsom polis, skola och psykiatri, mer tid för relationsskapande och motivationsarbete, för inläsning av tidigare dokumentation, för hembesök och nätverksarbete samt likvärdig tillgång i hela landet till de kunskapsbaserade insatser som Socialstyrelsen rekommenderar för målgruppen utifrån de behov som finns.

Förvaltningen har förhoppningar om att omställningen till en förebyggande, tillgänglig, tillitsskapande, jämställd och kunskapsbaserad socialtjänst kommer att ge socialtjänsten bättre förutsättningar än idag för att möta nya utmaningar i samhället och i ett tidigt skede kunna stödja och skydda barn och unga och därmed bryta en negativ utveckling.

Reservationer m.m.

Socialnämnden

Reservation av Jan Jönsson (L), Annika Elmlund m.fl. (alla M) och Kristin Jacobsson (C)

1. att avslå förvaltningens förslag till beslut,
2. att revidera stadens svar på remissen i enlighet med som anförs nedan, samt
3. att därutöver anföra följande:

Vi ställer oss överlag positiva till utökade möjligheter för så kallat mellantvång, insatser inom socialtjänsten när samtycke saknas och vårdnadshavare tackar nej till insats. Socialtjänsten har under mycket lång tid haft stora behov av kunna nå fram tidigare med insatser, även där vårdnadshavarna motsätter sig sådana. Detta är också något som i princip samtliga partier i riksdagen uttalat. Men i vissa delar anser vi att utredningens förslag blir för långtgående och repressiva.

I den genomlysning av socialtjänstens insatser som staden gjorde föregående mandatperiod, Rätt stöd i rätt tid, framkom att den stora majoriteten av utredningar och insatser görs först i tonåren för barn där det finns en oro. Det framkom även att 27 % av vårdnadshavarna tackade nej till socialtjänstens insatser för barn i åldern 13-17 år. För yngre barn var det något fler som tackade ja men en hög andel motsvarande 21 % motsatte sig likväl insats. Konsekvensen av detta blir att fram tills ett tvångsomhändertagande blir aktuellt ges inga insatser till barn där det finns en stark oro. Att det i många fall är barnet som själv får ta konsekvenserna av föräldrarnas bristande omsorg och samhällets obefintliga stöd tidigt i barndomen, genom i tonåren placeras på institution, är en oetisk dimension av svensk samhällsvård för unga.

Vi delar uppfattningen att socialtjänsten och dess insatser i första hand ska bygga på frivillighet. Men för dessa barn blir det oetiskt att inte göra något förrän ett problematiskt beteende blivit så allvarligt att en placering är aktuell. Det behöver därför finnas större möjligheter till mellantvång för att nå fram med insatser i tid, på samma sätt som görs i bl.a. Storbritannien, Frankrike och Danmark och där det visat sig framgångsrikt.

Vi välkomnar utredningens förslag att så kallade allvarssamtal ska bli obligatoriska. Det bör dock finnas viss flexibilitet så att samtalet genomförs inom 24-48h på kontorstid. Här ifrågasätter vi förvaltningens svar att det är viktigt att värna socialtjänsten allians till föräldrarna. Som regel finns i dessa ärenden inte någon relation och därmed ingen allians sen tidigare att bygga på mellan socialtjänst, föräldrarna eller barnet, och inte heller någon tidigare pågående insats. Det handlar om en snabb och tydlig respons från samhället efter att barnet begått sitt första brott, samt en möjlighet att uppmärksamma vårdnadshavare på allvaret i ett beteende och kunna sätta in insatser i tidigt skede.

Vad gäller utredningens förslag om elektronisk övervakning i förebyggande syfte så är det en väldigt långtgående insats. Elektronisk fotboja på personer som inte är dömda för brott måste, om det införs, fastställas av domstol och endast vara aktuellt i undantagsfall. Kanske hade det därför varit lämpligare att föra in verktyget elektronisk fotboja i LVU. Samtidigt ser vi att elektronisk övervakning och geografisk begränsning skulle kunna möjliggöra att mer tvångsvård genomförs utanför institutionerna, vilket begränsar de skadliga effekter som vi vet att institutionsvården medför.

Den oro som förvaltningen påtalar gällande risken för att hot och försök till otillåten påverkan mot socialsekreterare skulle kunna öka med den lagstiftning som utredningen föreslår ska tas på allvar. Det ska finnas rutiner och stöd för socialtjänstens medarbetare som utsätts, och hat och hot kan aldrig accepteras. Däremot kan inte en tvångslagstiftning likt den som föreslås ta hänsyn till sådana eventuella risker. Det är staden som arbetsgivare som är ansvarig för medarbetares arbetsmiljö och trygghet. Samhället kan aldrig backa från sitt ansvar att stötta och skydda utsatta barn.

Den risk att förtroendet för socialtjänsten påverkas negativt, som förvaltningen påtalar, anser vi främst handlar om när barn tas ifrån sina föräldrar. Om insatser utan samtycke kan sättas in i ett tidigare skede och därmed förhindra ett framtida omhändertagande är det därför att föräldrar för att på lång sikt stärka förtroendet för socialtjänsten. Likaså kan möjligheten till elektronisk övervakning för att möjliggöra att barnet är kvar hemma men med begränsningar, framför en placering på institution, stärka förtroende för socialtjänsten på sikt.

Slutligen vill vi betona att även om utredningens förslag kanske kan uppnå vissa besparingseffekter på lång sikt, kommer det under en lång övergångsperiod med den nya lagstiftningen innebära ökade kostnader. Vi utgår därför från att reformen medför resurser fullt ut enligt finansieringsprincipen. En tillräcklig finansiering är en grundförutsättning för att lagstiftningens höga ambitioner kan genomföras fullt ut.